

HAJLÉKTALANOK – A SZAVAK ÉS SZÁMOK HÁLÓJÁBAN

Nincs olyan, hogy „hajléktalanok”. Helyesebben, van egy ilyen fikció, ahogy minden megjelölés az. Aki ott az aluljáró telefonfülkéjében fekszik nap mint nap, ő az, ő hajléktalan. De aki „csak” beköltözött hozzá egy éjszakára, ő is az? S aki ott sétál szerényen rendes ruhában – éppen munkából jön, bár nem tudja még melyik barátjánál fog ma aludni, ő is az? S a srácok, akik olyan jóízűen címódnak az újságárus előtt, de lakása egyiknek sincs, s a közös albérléteből (ágybérléteből?) holnap tovább kell költözniük valahova, ők? Az a fiatal lány, aki az oszlopnál téblábol már órák óta, mert nem mer hazamenni, ahol csak verést kap részeges anyjától, őneki hol az otthona?

Ahány fedél nélküli, hajléktalan, lakástalan, otthonatlan ember, annyi sors, annyi körülmény, annyi különböző élethelyzet és perspektíva. Ha kicsit is „rendet” akarunk teremteni e helyzetek és helyzetjelölő szavak dzsungelében – csak hogy egy kicsit jobban értsük, miről is beszélünk egymással –, akkor próbálkozhatunk a következőképpen:

„»fedél nélkülieknek« (roofless) tekintjük azokat, akik

– éjszakáikat közterületen, a szabad ég alatt vagy valamely nem lakhatást szolgáló zugban töltik,

»effektív hajléktalanoknak« tekintjük azokat, akik

– vagy „fedél nélküliek”,

– vagy semmilyen stabil, tartós lakhatási lehetőséggel nem rendelkeznek, nap mint nap »meg kell dolgozniuk« azért, hogy éjszaka valahol megaludjanak – legyen az akár lakás, melybe szívességből befogadják, vagy nem-lakás, de lakhatást szolgáló helyiség (például hajléktalanellátó intézmény),

»lakástalanoknak« (people without flat) tekintjük azokat, akik

– vagy »fedél nélküliek«,

– vagy »effektív hajléktalanok«,

– vagy stabilan nem-lakásban, de lakhatást szolgáló helyiségben laknak (munkásszálló, börtön, bentlakásos intézmények stb.),

– vagy ugyan tartósan lakásban töltik éjszakájukat, de a lakás folyamatos használata fölött nem rendelkeznek (nem tulajdonosok vagy főbérlők, hanem al-, ágybérlők, szívességi lakáshasználók, befogadottak, felnőtt családtagok),

»otthonatlanoknak« (»a hajléktalanság veszélyében élőknek«, vagy a nemzetközi terminológia szerint: *homeless*) tekintjük együttesen azokat, akik

– vagy »fedél nélküliek«,

– vagy »effektív hajléktalanok«,

– vagy »lakástalanok«,

– vagy ugyan lakásban laknak, de az alkalmatlan arra, hogy benne családot alapítsanak, és otthon rendezzenek be (a lakás túlszűfoltága, fizikai színvonala miatt).¹

A Budapesten évről évre február 3-án lebonyolított, hajléktalan emberekre irányuló szociológiai vizsgálatok megmutatták, hogy a hajléktalanság olyan életforma, melynek során az előbb felsorolt élethelyzetek váltják egymást, gyakoriak a mozgások az egyikből a másikba és viszont. Ez a személyes okokon és életpályákon túl függ a hajléktalanság veszélyében élőket, illetve az effektív hajléktalanokat érintő társadalmi, intézményi stratégiáktól is. A különböző élethelyzetek változása során az emberek maguk is szubjektíve változó formában élik meg helyzetük mibenlétét, s ennek függvényében azonosítják magukat hajléktalanokként egy-egy stáció esetén: akkor, amikor fedél nélkül maradnak, vagy akkor, amikor már csak menhelyen találnak fedelet, vagy már akkor, amikor éppen elvesztették stabil lakhatásukat, illetve akkor, amikor nem találják helyüket zsúfolt és lakhatatlan „lakásukban”. E váltások egyik (de nem egyetlen) állomása az ún. hajléktalanellátó intézményrendszer: a tágabb értelemben vett hajléktalanok (az otthonatlanok) köre az ellátórendszert egy adott időpontban igénybe vevők körénél jóval szélesebb, miközben az ellátórendszert egy adott időpontban igénybe vevők körén belül is egyszerre találjuk ott azokat, akik az említett különböző helyzetekben voltak korábban, vagy lesznek később hosszabb-rövidebb időn keresztül.²

I. A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja

A „Február Harmadika Munkacsoport” (Győri Péter, Gurály Zoltán, Mezei György, Pelle József) vezetésével 1999 óta minden év február 3-án szociológiai felmérésre kerül sor a Budapesten élő hajléktalan emberek körében.

A közvélemény és a sajtó állandó érdeklődésének eleget téve 2005. február 3-án megpróbáltuk közösen – az aktív városlakók bevonásával – „megszámolni”, hányan élnek-alszanak egy-egy éjszaka Budapesten és Magyarország néhány nagyobb városában fedél nélkül, az utcán, köztereken, nyilvános és nem nyilvános területeken. Ehhez kértük, hívtuk az ebben részt venni kívánó lakosságot és a sajtót.

Kikre irányult a regisztráció?

A regisztráció azokra irányult, akik rendszeresen vagy alkalmasszerűen, de 2005. február 3–6. között regisztrálhatóan nem lakás céljára szolgáló helyen, azaz közterületen, épületek közös helyiségeiben, más tulajdonában lévő telken nem-lakásban, nem-üdülőben élnek-alszanak és a regisztráció időpontjában az „alvóhelyükön” tartózkodnak.

Mi volt a regisztráció módszere?

A fedél nélkül élők 2005. évi regisztrációja nem jöhetett volna létre a sajtó aktív részvétele és támogatása nélkül. Arra kértük az ebben részt venni kívánó szerkesztőségeket, hogy az általuk választott formában adják közre az ún. „Felhívást” és a regisztrációs lapot, és ha van rá módjuk, akkor tegyék fel honlapjukra ezek letölthető elektronikus változatát.

Hogyan lehetett részt venni a közös fedél nélküli „népszámlálásban”?

1) Aki konkrétan, saját maga azt tapasztalta, látta, hogy közvetlen környezetében él, lakik valaki fedél nélkül (közterületen, lépcsőházban, nem-lakásszerű zugban) az ezt a tényt bejelentette 2005. február 3–6. között három, előre megadott telefonszámon.

2) Akinek volt rá lehetősége, az letölthette az ún. „Fedél nélküliek 2005. évi regisztrációja” című lapot a www.menhely.hu vagy a www.bmszki.hu honlapokról, és az előzőek szerint azt 2005. február 3–6. között kitölthette és elküldhette a menhely@menhely.hu e-mail címre, vagy elhozhatta a BMSZKI XIII. Dózsa György út 152. alatti épületébe.

3) Akik vállalták, hogy a város egy meghatározott körzetét bejárják és ott megpróbálják felderíteni, hogy hol élnek, laknak fedél nélküli emberek, azok az önkéntes aktivisták 2005. február 3-án a BMSZKI Nagytermében megkapták a regisztrációs lapot és a kiválasztott körzet térképszelvényét.

A regisztrálás minden esetben kizárólag szemrevételezéssel történt, a regisztrált emberek személyiségi jogainak maximális tiszteletben tartásával. Amennyiben az önkéntes aktivista úgy látta, hogy a megtalált hajléktalan ember veszélyben van, hívhatta a Menhely Alapítvány Hajléktalan Embereket Segítő Diszpécser Szolgálatát a 338-4186-os számon, hogy az segítséget küldjön a helyszínre.

A város területét több mint 130 körzetre osztottuk. A körzetekre osztás szempontjai voltak:

- lehetőleg természetes övezetek, „szomszédságok” alkossanak egy-egy körzetet (egy-egy lakótelep, egy-egy kertváros, városrész stb.);
- lehetőleg nagyobb (fő-) utak határolják a kijelölt övezeteket a könnyebb tájékozódás, áttekinthetőség érdekében;
- legfeljebb félnapos gyaloglással bejárható legyen a kijelölt körzet egésze.

Az ily módon lehatárolt körzetekről megfelelő nagytípusú térképszelvényeket készítettünk, hogy ezek segítségével az önkéntesek tájékozódni tudjanak. Ezekben a térképszelvényeken a résztvevőknek be kellett jelölniük azt a konkrét útvonalat, melyet végigjártak, s a regisztrációs lapok visszahozásakor ezt is le kellett adniuk. Ez alapján képet kaphattunk arról, hogy ténylegesen mekkora és mely területeket sikerült az önkénteseknek bejárniuk.

Az önkéntesek toborzása során lehetőség lett volna különböző speciális szervezetek részvételére is. Ilyen volt elsősorban a rendőrség, de ilyenek voltak a különböző helyi civil polgárőrségek, a közterületfelügyelők, mező- és erdőőrök, a mentősök stb. E szervezetek önkéntes vagy szervezett részvétele ugyan jelentősen növelte volna a regisztráció hatékonyságát, ennek ellenére úgy döntöttünk, hogy ezek a szervezetek inkább ne vegyenek részt ebben az akcióban. Ennek okai a következők voltak:

- Nem volt célunk, hogy a rejtőzködő hajléktalan személyeket esetleg hátrány érje a regisztráció miatt (a „megtaláló” hatóságok az összeírás során vagy azt követően zaklassák őket), olyan hivatalos nyilvántartásba vegyék őket, melyet nem tudunk kontrollálni.
- Egyes hatósági szervezetek esetleg arra használták volna fel az akciót, hogy elküldjék alvóhelyükről a fedél nélkülieket, nem lehetett kizárni, hogy ezt esetleg tetteleg is megkísérlik.
- Sérült volna az „önkéntesség” elve, hiszen e szervezetek tagjai szervezeten belüli utasításokat hajtanak végre.
- Sérült volna az a cél, hogy maga a lakosság élje meg az aktív, segítő részvétel élményét, mely az egyszerű „számlálás” túlmutató, fontos célja volt a kezdeményező hajléktalanellátó szervezeteknek.

A bejárás során a regisztrációs lapon rögzíteni kellett a *megtalálás pontos időpontját, pontos helyét* (ha a hajléktalan ember ezt külön kérte, el kellett tekinteni a helyszín regisztrálásától!), a regisztrált személy *nemét, becsült életkorát, valamint az állapotára, a szükséges segítségnyújtásra vonatkozó egyéb információkat.*

Több vidéki szervezet bejelentkezését követően a regisztráció kiterjedt más nagyobb városokra is: Debrecen, Győr, Kecskemét, Pécs, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Szekszárd és Miskolc városára.

Milyen eredményeket hozott a regisztráció?

Korábban is tudtuk, hogy vannak bizonyos területtípusok, ahol viszonylag gyakran meghúzzák magukat a fedél nélkül élők. Ilyen, kifejezetten fedél nélküli helyek (*topográfiai tipológia*):

- nagyobb, forgalmasabb közlekedési csomópontok (vasúti pályaudvarok, buszpályaudvarok, metró- és elővasút-állomások, illetve -végállomások, aluljárók);
- gyalogosok által sűrűn használt főutak padjai, bokrai, kapubeugrói;
- modern lakótelepi épületek kiugró erkélyei, kukatárolóhoz vezető fedett részei alatti zugok;
- nagyforgalmú bevásárlóközpontok, áruházak, közintézmények közvetlen környezete, melegek adó szellőzőrácsai;
- közparkok, városi erdők, mezők, beépítetlen zöld- vagy elhanyagolt területek, kirándulóerdők;
- lakott területek szélei, hidak, utak lehajtó pályái menti és vasúti pályák, nagyobb autószerdák menti „holt zónák”, „senki földjei”;
- városon belüli zártkertek, üdülőövezetek;
- elhagyott épületek, félbemaradt építkezések, bontás előtt álló épületek, ipari létesítmények és az azokat körülvevő bozótosok.

Az egyes helyszíneken lévő építmény, alvóhely lehet: semmi, papundekli, rongyok, nejlakonok, hálósák, bozót, barlang, maga készítette sátor, kempingsátor, fészker, szerszámos kamra, fakalyiba, maga készítette házikó, elhagyott ipari, mezőgazdasági épület, őrház, WC, üdülő, elhagyott lakás.

1. Önkéntesek körzetbejárása. A város területét összesen 134 körzetre osztottuk. (Budapest egy hatalmas „alapterületű” város, területe 525 km² – azaz 525 millió négyzetméter.) Az önkéntesek összesen 48 körzet bejárását vállalták. Egy-egy körzet bejárását általában egy-egy pár vállalta – ezt a formát ösztönöztük –, vagyis *mintegy 100 önkéntes* vett részt a regisztrációnak ebben a részében.

A regisztráció során voltak átfedések is (pl. egyes határoló utakon, csomópontokon), ezek kiszűrésével a *bejárás során összesen 595 személyt regisztráltak az önkéntesek.*

2. Önkéntesek telefonos regisztrációja. A megadott telefonszámokon a lakosság 197 fedél nélküli ember alvóhelyének regisztrálását jelentette be.

3. Önkéntesek regisztrációja e-mail útján. Ezt a lehetőséget lényegében nem használta ki a lakosság.

4. Szociális segítő szervezetek regisztrációja. Az utcai szociális munkások 626 általuk ismert fedél nélkülit kerestek fel tartózkodási helyükön a megadott időszak alatt.

Debrecen 267 fő

Győr 478 fő

Kecskemét 42 fő

Pécs 247 fő

Szeged 13 fő

Székesfehérvár 109 fő

Szolnok 49 fő

Szekszárd 70 fő

Miskolc 694 fő

5. Vidéki városok regisztrációja. Még nem tisztított adatok szerint:

A regisztráció napjaiban (február 3–6.) az éjszakai középhőmérséklet Budapesten mínusz 3-5 fok volt.

Az éjszakai menhelyeken (fapadosokon) Budapesten egy-egy éjszaka 1848 ember aludt.

Ez azt jelenti, hogy a hivatalosan rendelkezésre álló éjszakai menhely-kapacitások 100%-os kihasználtsággal működtek, ugyanakkor ha valaki be akart jutni ilyen menhelyre, akkor pótágyakon, pótmatracon kaphatott helyet. A létszámtól függetlenül a menhelyek nem utasíthatják vissza a hozzájuk fordulókat.

A fővárosi szállást biztosító hajléktalanellátó intézmények kapacitása

Menhelyek együtt 1848 fő

Átmeneti szállók együtt 1445 fő

Rehabilitációs szállók együtt 265 fő

Hajléktalanok otthonai együtt 94 fő

Anyaothonok együtt 273 fő

Családos szállók együtt 326 fő

Lábadozók együtt 389 fő

Mindösszesen 4640 fő

Az utcai szociális munkások és az önkéntesek regisztrációja alapján bebizonyosodott, hogy Budapesten

- több százan élnek az erdőben kalyibákban,
- több százan alszanak aluljárókban, pályaudvarokon,
- több százan élnek elhagyott laktanyákban, gyárépületekben,
- több százan alszanak kapubeugrókban, padokon, földön,
- több százan húzzák meg magukat lakóépületek zugaiban

télen, mínusz 5 fokos hőmérsékleten is.

A fedél nélküli emberek 2005. évi regisztrációja alapján a Február Harmadika Munkacsoport szakértői becslése szerint Budapesten egy átlagos téli éjszaka

- közel 3000 ember alszik fedél nélkül Budapesten,
- másik 1800 ember éjszakai menhelyeken tölti az éjszakát,
- további 2800 ember átmeneti szállókon lakik.

Összesen mintegy 8000 hajléktalan ember tartózkodik egy átlagos téli éjszaka Budapesten.

A fedél nélkül élő emberek 2005. évi regisztrációjának további eredményei:

- A korábbinál pontosabb képünk van arról, hogy hányan és hol töltik éjszakájukat fedél nélkül a városban.
- Bebizonyosodott, hogy a jelenleginél sokkal több speciális, jól képzett és jól felszerelt utcai szociális munkásra lenne szükség csak a kapcsolattartáshoz is.
- A regisztrációban részt vett önkéntesek közül többen is vállalták, hogy egy-egy lakókörzetben folyamatosan együttműködnek a jövőben a Menhely Alapítvánnyal az ott élő fedél nélküliek segítségével.

II. A statisztika margóján

Az egy adott időpontban vagy időszak alatt *fedél nélkül* lévők, illetve *effektív hajléktalanok* számának meghatározása sem egyszerű feladat, azonban semmivel sem könnyebb arról képet alkotni, hogy hány embert él ma Magyarországon *lakástalan* vagy *éppen otthontalan* (*homeless*) körülmények között. E helyzetekre irányuló tényleges lakáspolitikai, lakásgazdálkodási, lakásstatisztikai, lakásvizsgálatok hiányában csak becslésekre hagyatkozhatunk.

Korábban is már kísérletet tettünk arra, hogy összegyűjtsük, hány embert, háztartást, lakóhelyet találunk a hivatalos statisztika margóján, a többnyire közelebről nem vizsgált, általánostól, normálistól eltérő „egyéb” helyzetekben. A hivatalos népszámlálás (mely egyben a lakásösszeírás szerepét is betöltené) majdnem kizárólag a lakásban lakó népességgel foglalkozik, csupán az ún. „egyéb” kategóriákon keresztül következtethetünk arra, hogy egyáltalán vannak emberek, akik nem lakásban laknak. Pedig – mint látni fogjuk – százezrek élnek *intézeti háztartásban*, és vannak mások is, akik nem lakásban, hanem ún. *egyéb lakóegységben* élnek. (Lásd táblázat.)

Előző meghatározásaink a következő statisztikai kategóriákkal kapcsolhatóak össze:

Lakástalanok:

- „fedél nélküliek” (a népszámlálásban nem szerepelnek);
- „effektív hajléktalanok” (egy részük a népszámlálás „egyéb, nem-rokon” együttélői között található, más részük az intézményi háztartásokon belül a hajléktalanszállókon lakók, BV-intézményekben, kórházakban, munkásszállókon összeírtak körében található);
- a népszámlálás során nem-lakásban, de lakhatásra használt „egyéb lakóegységben” lakók idetartoznak;
- a lakásokban összeírtak közül idetartoznak az al-, ágybérlők, a szívességi lakáshasználók, befogadottak, a felnőtt családtagok és, megítélésünk szerint, Magyarországon a magántulajdonú lakások bérlői is.

Otthontalanok:

- az előzőekben felsoroltak és
- azok, akik ugyan lakásban laknak, de a lakás
- félkomfortos vagy annál rosszabb;
- fekvése, falazata, alapozása, mérete a biztonságos, normális lakhatást nem teszi lehetővé;
- felszereltsége súlyosan hiányos (nem fűthető, nincs telken belüli vízvételi lehetőség stb.);
- a lakás bizonyosan túlzsúfolt (egy szobában négyenél több ember él, egy legfeljebb kétszobás lakásban kettő vagy több család él stb.).

E megfeleltetések mentén ha nem is pontos, de fontos képet kaphatunk a statisztika által megragadható *lakástalanság*, illetve *otthonalanság* jelenlegi méreteiről.

- Jelenleg negyedmillió ember él ún. intézeti háztartásban.
- Nem-lakásban további néhány ezer embert (12,2 ezer fő) regisztráltak legutóbb a népszámlálási biztosok.
- Az országban legalább 500 ezer ember olyan „lakásokban” él, melyek ténylegesen lakásoknak nem tekinthetők. (Mintegy 300 ezer ember él ún. szükség- és egyéb lakásban – melyek 12 m²-nél kisebb szobával rendelkező komfortnélküli lakások, vagy legfeljebb 6 m²-es szobával rendelkező, egyhelyiséges „egyéb” lakott helyiségek. Az ezredforduló után is 462 664 ember él olyan vályog-, fa- vagy „egyéb” falazatú lakásban, melynek alapozása sincs.)
- Több mint 300 ezer ember, mintegy 150-200 ezer háztartás a népszámlálás adatai alapján olyan jogcímen lakik valamilyen lakásban, mely megítélésünk szerint igen bizonytalan lakhatási módot takar. (A rendszerváltást megelőző és követő évtized során ugyan radikálisan csökkent a hagyományos értelemben vett al- és ágybérlőként regisztrált háztartások száma, azonban megnőtt – az elmúlt évtized során megduplázódott – a kizárólag ún. „egyéb jogcímen” lakott lakások száma – a nem tulajdonosi, bérleti, szolgálati jogcímen, hanem pl. a teljes lakást lakbér fizetése nélkül használó, úgynevezett szívességi lakó, vagy a jogcím nélküli lakó által lakott lakás.)
- Negyedmillió lakásban kettő vagy több család vagy háztartás él együtt (1 319 ezer fő), ebből közel 100 ezer lakás legfeljebb kétszobás, vagyis kétségkívül kényszereggyüttélésnek tekinthető (394 ezer fő). 192 ezer családháztartás él együtt felmenő rokonnal.
- Az országban több mint másfélmillió ember él egyértelműen szubstandard, a minimálisan megfelelőnél, az átlagosnál, a kor színvonalán elvárhatónál jóval alacsonyabb színvonalú, felszereltségű lakásban.
- A népszámlálás adatai alapján megállapítható, hogy mintegy 200 ezer ember extrém módon túlszűfolt lakásban él.

Mindezek alapján megkockáztatjuk azt az összegzést, hogy pusztán a népszámlálás alapján 2001-ben Magyarországon:

- Az *effektív hajléktalanok* száma – a hajléktalanszállókban lakók, a kórházakban, munkásszállókban összeírtak egy része, az „egyéb, nem-rokon” együttélők egy része – *legalább 25 ezer fő* (a fedélnélküliekről a népszámlálás nem nyújt információkat).
- A *lakástalanok* száma – akik vagy effektív hajléktalanok, vagy önálló háztartással, családdal ugyan rendelkeznek, de önálló rendelkezésű lakással nem – *legalább 1,6 millió fő, 500 ezer háztartás*.
- Az *otthonalanság* száma – akik lakástalanok, vagy rendelkeznek ugyan önálló lakással, de a lakás fizikai színvonala, laksűrűsége miatt az nem alkalmas az elemi szükségletek kielégítésére – *legalább 3 millió fő, 1 millió háztartás*.

Ezek a nagyságrendek – az átfedések lehető kiszűrésével – a biztosan vállalható minimális becslések, melyeknél az ilyen helyzetben lévők száma valójában csak nagyobb lehet. Riasztóan nagy számok – melyeket sűrű hallgatás vesz körül immár hosszú évek óta.

III. Jogon belül és kívül

Az idestova tíz éve lényegében változatlanul hatályban lévő ún. lakástörvény előírja, hogy az önkormányzatoknak rendeletet kell alkotniuk – többek között – a lakbérekről és az ún. lakbértámogatásról. Ha az önkormányzat betartja a szabályokat, de olyan magas lakbért állapít meg, amelyet nagyon sok bérlő nem képes kifizetni, lehet-e bármit is tenni? Nem, az önkormányzat tulajdonosként dönthet így. Másfelől, ha az önkormányzat nem teljesen tartja be a törvényt, s nem alkot rendeletet a lakbértámogatásról, ily módon nem is nyújt ilyen támogatást, lehet-e bármit tenni? A Közigazgatási Hivatal éppen felhívhatja a figyelmét, hogy szüntesse meg a mulasztásos törvénysértést (ezt sem teszik meg minden esetben), azonban ennek semmilyen további következménye nincs. Olyan még nem fordult elő az elmúlt másfél évtized alatt, hogy ilyen ok miatt kezdeményezték volna egy önkormányzati képviselőtestület feloszlását. Élhet-e a jog bármilyen eszközével bármelyik bérlő vagy érdekvédelmi szervezet, hogy a törvényt mégis betartsa az önkormányzat? Nem. Eközben mi történik a másik oldalon? A bérlő, ha nem tudja fizetni a lakbért (szociális rászorultságától függetlenül ehhez támogatást nem kap), akkor a bérleti szerződés 30 napos felmondási idővel felmondható, majd felszólítható a lakás elhagyására, s ha ezt önként nem teljesíti, akkor következik a végrehajtás, a kilakoltatás. Megvédheti-e a bérlő magát ettől, ha arra hivatkozik, hogy ő rászoruló, és ennek ellenére az önkormányzat számára támogatást nem nyújtott, adott esetben törvénysértően ilyen támogatásról rendeletet sem alkotott. Nem védheti meg ezzel magát a bérlő. Csak Budapesten több ezer ilyen esetről tudunk az elmúlt évekből.

És akkor olykor jönnek az érdekvédők – főleg, ha egyszerre több családot is érint egy-egy ilyen akció –, és ágnak, érvelnek, harcolnak, a közvélemény és a helyi politikusok észlelik, hogy botrány van. Holott a botrány nem is ez, hanem az, hogy a rendszerváltást követően tizenöt évvel is ugyanolyan esélytelen a polgár az állammal szemben, mint annak előtte, s ez még csak picit sem érdekli a választott politikusokat.

Néhány hete az Alkotmánybíróság a Roma Polgárjogi Alapítvány kezdeményezésére megsemmisítette a Józsefvárosi Önkormányzat helyi rendeletének azon passzusát, mely szerint nem lehet bérleti szerződést kötni

azzal, aki 3 éven belül önkényes lakásfoglaló volt. Ez szabálysértés (akár elzárással is büntethető), de ha a szociális rászorultság feltételei fennállnak, akkor büntetésből az ilyen múltú családok nem zárhatók ki rendeletileg az önkormányzati lakásbérlet lehetőségéből. A magyar jogrend szerint az Alkotmánybíróság határozatai nem precedensértékűek más szervezetekre vonatkozóan. Vagyis a szomszéd kerületek, más települések helyi rendeleteiből csak akkor kerülnek majd ki ugyanezek a kizáró előírások, ha azokat egyenként megtámadja valamelyik erre jogosult szervezet. Addig jogszerűen hatályosak az ugyanilyen törvénysértő helyi jogszabályok.

„Egyéb”³

		Ország összesen	Ebből Budapest
		260 653 fő	44 799 fő
Nem lakásban élők összesen			
Nem lakásban élők közül			
Lakott egyéb lakásegységben ⁴ lakók		12 267 fő	941 fő
Intézeti háztartásban élők⁵		248 386 fő	43 858 fő
Ebből:			
· átmeneti elhelyezést biztosító szociális intézményben		5851 fő	1760 fő
· ebből: hajléktalanellátóban		3934 fő	
· munkásszállásokon, felvonulási építményekben (barakkokban), alkalmazotti szálláshelyeken stb.		10 000 fő	4075 fő
· menekülteket befogadó állomáson		1697 fő	52 fő
· eü. gyermekotthonokban, kórházakban		3657 fő	1623 fő
· csecsemő- és gyermekotthonokban, nevelőintézetekben, gyermekvárosokban		128 000 fő	23 000 fő
· szociális otthonokban, szeretetházakban stb.		62 000 fő	6270 fő
· büntetés-végrehajtási intézetekben		17 000 fő	4 000 fő
· laktanyában		13 000 fő	2 000 fő
Lakásban lakók			
Bizonytalan jogviszonyban élők	személyi tulajdonú bérelt lakás	99 445 lakás	30 328 lakás
	személyi tulajdonú lakást bérlő háztartás	106 833 hts	32 295 hts
	személyi tulajdonú lakást bérlő hts. tagjaként lakik	243 581 fő	
	szolgálati jogcímen lakó háztartásban él	77 846 fő	
	al- és ágybérleti jogcímű háztartás	20 648 hts	4961 hts

		albérló jogcímű hts. tagjaként lakik	30 607 fő	6631 fő ⁶
		ágybérló jogcímű hts. tagjaként lakik	571 fő	
		egyéb jogcímen ⁷ lakott lakás	26 790 lakás	10 698 lakás
		egyéb jogcímen lakó háztartás	34 271 hts	10 913 hts
		„egyéb” jogcímű hts tagjaként lakik ⁸	57 217 fő	16 467 fő
	Minimális norma alatti lakáskörülmények között élők	egyszobás lakásban hatan vagy többen élnek	6697 fő	1012 fő
		kettő vagy több család vagy háztartás egy lakásban	266 854 lakás	41 082 lakás
		ilyenben lakik	1 319 642 fő	
		ebből: legfeljebb kétszobás lakás	91 160 lakás	17 634 lakás
		ilyenben lakik	394 424 fő	
		családháztartás felmenő rokonnal	192 212 hts	
		három vagy több családból álló háztartásban él		4414 fő
		„egyéb” összetételű háztartásban él ⁹	103 279 fő	64 270 fő
Minimális norma alatti „lakásban” élők	Fekvés	szociálisan nem megfelelő környezetben lévő lakás ¹⁰	5759 lakás	708 lakás
	Falazat, víz, WC, fűtés	vályog, fa, egyéb anyag falazatú lakás	699 082 lakás	
		vályog, fa, egyéb anyag falazatú lakásban lakik	1 730 578 fő	
		ebből: alapozás nélküli lakás	189 941 lakás	
		ilyenben lakik	462 664 fő	
		víz a telken kívülről kell hoznia	95 782 fő	
		WC-je a lakáson kívül van	113 477 fő	
		nincs fürdőszobája vagy zuhanyzója	806 962 fő	
		nincs fürdőszobája és nincs konyhája	89 667 fő	
		nincs fürdőszobája sem, főzőhelyisége sem (vagyis szükség- és egyéb lakásban él)	58 110 fő	
		egyedi fűtés: villannyal, olajjal, szénnel, fával, egyéb anyaggal		39 024 lakás

		ebből: egyszobás		20 153 lakás
		nincs fűtési lehetőség		1267 lakás
		ebből: egyszobás		751 lakás
		nincs fűtési lehetősége	11 756 fő	
Helyiség, alapterület		egyhelyiséges és szobanélküli „lakás”		10 769 lakás
		egyszobás komfortnélküli lakásban él	243 235 fő	
		legfeljebb 19 m ² -es „lakásban” él	337 754 fő ¹¹	
Komfort, felszereltség		félkomfortos, komfort nélküli, szükség- és egyéb lakás	674 803 lakás	80 212 lakás
		ebből: 1 szobás	189 405 lakás	38 102 lakás
		félkomfortos, komfort nélküli, szükség- és egyéb lakásban lakik	1 662 515 fő	
		ebből: egyszobásban él	377 714 fő	
Összes lakott lakás			3 723 509 lakás	747 597 lakás
Összes nem lakott lakás			341 144 lakás	73 380 lakás
Összes háztartás			3 862 702 hts	770 083 hts
Összes háztartásban élő			9 944 832 fő	1 732 530 fő

Jegyzetek

1 Lásd erről: Győri és tsai: Tíz év után. Gyorsjelentés a fővárosi hajléktalanokról. Esély, 2000/1.

2 Győri és tsai: A margó szélén. Hajléktalan emberek Budapesten a századforduló éveiben (1999–2000–2001). Esély, 2002/3.

3 A 2001. évi népszámlálás országos és budapesti lakásstatisztikai adatai alapján összeállította: Győri Péter.

4 Lakott egyéb lakásegység: azok a nem-lakások (üzlet, iroda, műhely, raktár, mosókonyha, garázs, prэшház stb.), melyeket műszaki átalakítás nélkül legalább egy személy lakóhelyként használ, valamint az ideiglenes, mozgó és egyéb létesítmények (lakókocsi, uszály, vasúti kocsi, barlang, kunyhó, bódé, vagon, autóbusz-karosszéria, cirkuszkocsi stb.).

5 Az intézeti háztartás azoknak a csoportja, akik intézetben élnek, és ott közösségi elhelyezést vagy elhelyezést és ellátást kapnak, és a népszámlálás eszmei időpontjában ténylegesen az összeírás helyén tartózkodtak, életvitelszerűen ott éltek, az adott lakcímen rendszerint elérhetőek voltak, éjszakai pihenésüket leggyakrabban ott töltötték, onnan jártak dolgozni, illetve tanulni. Az összeírás helye a személynek lehet a lakóhelyként bejelentett (állandó) lakcíme, tartózkodási helyként bejelentett (ideiglenes) lakcíme és nem bejelentett lakcíme is.

6 AI- és ágybérzők együtt.

7 Egyéb jogcímmű: nem tulajdonosi, bérleti, szolgálati. Pl. a teljes lakást lakbér fizetése nélkül használó, úgynevezett szívességi lakó, vagy a jogcím nélküli lakó által lakott lakás.

8 Egyéb jogcímen lakik (itt): akik a teljes lakást szívességi jogcímen vagy jogcím-nélküliként lakják.

9 Egyéb összetételű háztartás: amelyben csak családot nem képező személyek élnek, úgymint: a) együtt élő, de

családot nem alkotó rokon személyek (pl. testvérek, csak házas és/vagy volt házas gyermekével egyedül élő apa vagy anya, az egyik nagyszülő bármilyen családi állapotú unokájával); b) nem rokon személyek háztartása (pl. barátok); c) családot nem alkotó rokon személyekből és a velük élő nem rokon személyekből álló háztartás (pl. két testvér a barátjukkal).

10 Szociális szempontból nem megfelelő lakóövezet: leromlott állagú, lebontásra ítélt lakóházak, ideiglenes jelleggel épült telepek, putrik, cigánysorok, barlanglakások és hasonló lakóövezete.

11 Legfeljebb 19 m² szoba-alapterületű lakásban.

12 A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény.